

مقدمه

ای شاهد قدسی که کشد بند نقابت؟

در موزه تویقایی سرای استانبول، نسخه‌ای شگفت‌انگیز از قرآن کریم همراه با ترجمه و تفسیر فارسی - شامل سوره‌های کهف، مریم، طه، انبیاء و حج - نگهداری می‌شود که عثمان بن حسین وراق غزنوی در سال ۴۸۴ ق آن را کتابت و تذهیب کرده است. بنا بر تاریخ کتابت نسخه، این دستنویس کهن‌ترین نسخه مترجم قرآن است که تاریخی مشخص دارد؛ دستنویسی که چهارمین نسخه تاریخ‌دار فارسی نیز به شمار می‌رود، سوای آنکه کتابت و نسخه‌آرایی آن جلوه‌ای کم‌مانند از هنر قدسی را به نمایش می‌گذارد و متن آن در شمار قدیمترین تفاسیر فارسی قرآن است. موضوع نوشته پیش‌رو، تحلیل متن شناختی، نسخه‌شناختی و زیبایی‌شناسیک این مصحف است بر اساس تصویر دو صفحه از آن؛ که تا اندازه‌ای نقاب از چهره این «شاهد قدسی» کنار می‌زند و جلوه‌هایی از این «قصر دل‌افروز» را به عرضه درمی‌آورد.

فصل اول، از مشخصات نسخه و قدمت آن در میان نسخه‌های مترجم قرآن و نسخه‌های تاریخ‌دار فارسی سخن می‌گوید. فصل دوم به گزارش کشف ماهیت این تفسیر می‌پردازد و به نسخه دیگری از آن توجه می‌دهد که در موزه بریتانیا نگهداری

می‌شود و متن آن سال‌ها پیش به کوشش جلال متینی به چاپ رسیده است. فصل سوم درباره هویت مؤلف تفسیر و گرایش‌های اندیشگی و اعتقادی اوست.

فصل چهارم به تحلیل متن این تفسیر اختصاص دارد و در آن از وجوه ترجیح ضبط‌های نسخه توپقاپی سرای بر ضبط‌های نسخه بریتانیا، واژه‌ها و ساختار جمله‌های متن، استقلال مؤلف تفسیر در ترجمه آیات قرآن و طرز تلفظ‌های وی بحث می‌کند. فصل پنجم، شامل اشاراتی است به عثمان وراق و آثار هنری وی و نیز توصیف نسخه‌شناختی دستنوشته توپقاپی سرای.

و بالاخره فصل ششم، پس از مروری انتقادی بر آرای روش‌شناختی سنت‌گرایان در تحلیل هنر قدسی، با تکیه بر مبانی الهیاتی هنر اسلامی و توجه به عناصر روانی و فنی هنر دینی، به تحلیل زیبایی‌شناختی هنر قدسی مصحف توپقاپی سرای می‌پردازد و از دو نکته صوری در قرآن توپقاپی سرای - خط مقدس، بازآفرینی و کهن‌نمایی - سخن به میان می‌آورد.

